

Elektronska poruka sudije MKSJ Frederika Harhofa
upućena na 56 adresa 6. juna 2013. godine

Dragi prijatelji,

Neki od vas su možda pročitali dva članka koja sam poslao. Smatrao sam da je jedino ispravno da dodam nekoliko ličnih komentara onome što ste pročitali. Ti tekstovi su dobri zato što direktno upućuju na pojave koje izazivaju duboku zabrinutost kod mene i kolega koje srećem u hodnicima suda.

Ukratko:

Sve do jeseni 2012. bila je, manje-više, praksa u sudu da se vojni komandanti proglašavaju krivim za zločine koje su njihovi potčinjeni počinili tokom sukoba u bivšoj Jugoslaviji od 1992. do 1995. godine kada je rat završen potpisivanjem Dejtonskog sporazuma.

Odgovornost je kvalifikovana kao (1.) individualna krivična odgovornost za činjenje zločina ili kao (2.) komandna odgovornost najviših oficira za propust da spreče zločine i kazne počinioce. U tome nema ničega novog. Takođe smo razvili i proširili odgovornost na one koji su podržavali opšti cilj da se etničke grupe proteraju sa jednog područja činjenjem zločina ili su na neki način doprineli ostvarenju tog cilja (ministri, političari, vojni lideri, oficir i drugi). Takav oblik odgovornosti se naziva udruženi zločinački poduhvat.

Međutim, prošle jeseni je Žalbeno veće skrenulo sa tog puta kada je oslobodilo tri hrvatska generala u predmetu Gotovina. Oslobođeni su odgovornosti za zločine koje je počinila hrvatska vojska u Krajini u avgustu 1995 (Krajina je bila dom generacijama Srba).

Ubrzo nakon toga, Žalbeno veće je zadalo još jedan udarac kada je oslobodilo načelnika Generalštaba VJ generala Perišića. Veće je zaključilo da – mada je vojna i logistička podrška iz Srbije doprinela zločinima koje su bosanski Srbi počinili nad Muslimanima i Hrvatima u Bosni - Perišićeva pomoć nije bila "konkretno usmerena" na činjenje zločina. Po oceni Žalbenog veća, on je pružao pomoć ali nije bio svestan da će ona biti korišćena i da jeste korišćena za činjenje zločina u Bosni, uprkos dnevnom izveštavanju medija o stravičnim zločinima činjenim nad Muslimanima (i u manjoj meri Hrvatima) u Bosni. Jako je, međutim, teško poverovati da Perišić nije znao šta je bio plan za Bosnu i za šta je korišćena pomoć koju je pružao.

Sledi, potom, prošlonedeljna presuda kojom su šef srpske tajne policije Jovica Stanišić i njegov veran sledbenik Franko Simatović oslobođeni odgovornosti za pomaganje strašnih zločina koje su bosanski Srbi nad bosanskim Muslimanima i Hrvatima. Korišćeno je isto obrazloženje kao u predmetu Perišić – da nisu bili "svesni" da će njihovi ratni naponi služiti činjenju zločina.

Šta možemo da zaključimo iz toga?

Može se pomisliti da se vojni establišment u vodećim državama (poput SAD i Izraela) osetio ugroženim jer se sudska praksa otišla predaleko u primeni načela komandne odgovornosti. Možda su se nadali da komandanti neće biti proglašeni odgovornim osim ukoliko nisu aktivno ohrabivali potčinjene da čine zločine. Drugim rečima: Možda je sud otišao predaleko proglašavajući vojne komandante odgovornima za svaki zločin koji su počinili njihovi potčinjeni. A zbog toga je potrebno dokazati da je postojala namera da se čine zločini.

Vojni komandanti su plaćeni upravo za to: oni MORAJU da obezbede da u njihovoj zoni odgovornosti ne bude počinjen ni jedan zločin. Ako se to ipak dogodi moraju da pokrenu postupak i kazne počinioce. A oni koji podržavaju ideju etničkog čišćenja ne mogu biti oslobođeni odgovornosti za doprinos ostvarenju tog cilja na jedan ili drugi način.

Međutim, to više nije slučaj. Sada, očito, dela vojnih komandanta moraju da budu "konkretno usmerena" na činjenje zločina. Nije dovoljno samo znanje ili sumnja da su zločini počinjeni ili da bi mogli da budu počinjeni. Iz toga se nameće pitanje *na koji način* ovakva vojna logika vrši pritisak na međunarodno krivično pravo. Da li su američki ili izraelski zvaničnici izvršili pritisak na američkog sudiju (koji je ujedno i predsednik Tribunala) kako bi osigurali promenu pravca?

Verovatno nikad nećemo saznati. Nagoveštaji o snažnim pritiscima koje je isti američki sudija izvršio na kolege u predmetima Gotovina i Perišić navode na zaključak da je bio rešen da obezbedi oslobađajuću presudu ali i da je imao sreće da ubedi ostarelog turskog sudiju da u poslednjem trenutku promeni mišljenje. Obe presude su donete većinom glasova sudija, 3 prema 2.

A šta je sa poslednjom presudom u predmetu Stanišić – Simatović. Tu presudu nije donelo Žalbeno već prvostepeno Veće kojim je predsedavao holandski sudija Ori uz podršku sutkinje iz Zimbabvea i uz suprotno mišljenje francuske sutkinje. Da li je Ori bio pod pritiskom američkog predsednika Tribunala? Čini se da je tako! Prema glasinama koje kruže kuloarima, predsednik Tribunala je zahtevao donošenje presude protiv dvojice optuženih zaključno sa četvrtkom kako bi ispunio obećanje dato Savetu bezbednosti UN. Troje prvostepenih sudija nisu imali dovoljno vremena da čestito razmotre dokaze a francuska sutkinja je imala na raspolaganju samo 4 dana da napiše izdvojeno mišljenje o kojem troje sudija nisu ni razgovarali. Zbrzano odrađen posao. To nisam očekivao od sudije Orija.

Rezultat je sledeći: Ne samo da se sud odrekao prakse da komandanti moraju da odgovaraju za zločine svojih potčinjenih (osim ako se dokaže da o njima ništa nisu znali) već je sada i odgovornost za učešće u zajedničkom zločinačkom poduhvatu svedena sa podržavanja zločina na zahtev za postojanjem konkretne usmerenosti na činjenje zločina (a ne samo znanja da su zločini počinjeni). Od sada će, u većini slučajeva, glavno-komandujući biti oslobođeni odgovornosti te stoga američki (i izraelski) vojni lideri mogu da odahnu.

Možda vam se čini da cepidlačim. Ostajem, međutim, sa neugodnim osećajem da je sud promenio kurs pod pritiskom vojnih establišmenata u pojedinim vodećim državama. U svim predmetima u kojima sam sudio, verovao sam da je bio ispravno osuditi lidere za zločine počinjene uz njihovo znanje i učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu. Sve se svodi na - s jedne strane - znanje da su zločini zaista počinjeni ili da će biti počinjeni i sa druge strane planiranje da se zločini počine. To je suština!

Kako objasniti hiljadama žrtava da sud više nije sposoban da osudi učesnike u udruženom zločinačkom poduhvatu osim u slučajevima kada je moguće dokazati da je sprovođenje tog cilja bilo aktivno i konkretno usmereno na činjenje zločina. Do sada smo proglašavali krivim učesnike u udruženom zločinačkom poduhvatu koji su se saglasili sa zajedničkim ciljem (da se protera nesrpsko stanovništvo sa prostora koje su Srbi smatrali svojim) ili koji su doprineli ostvarenju zajedničkog cilja. Nije bilo neophodno dokazati da su njihova dela bila konkretno usmerena na činjenje svakog konkretnog zločina. Jer to je skoro nemoguće dokazati...

Oduvek sam mislio da je to ispravno. Donosio sam presude verujući da su oni na vrhu mogli da uvide da se plan o proterivanju drugih sa prostora koje su smatrali svojim, protivi osnovnom životnom poretku. Vodio sam se zahtevom da se utvrdi šta je ispravno a šta pogrešno u svetu zahvaćenom globalizacijom i internacionalizacijom, koji mora da odbaci ideju da postoji "prirodno pravo" jednog naroda da naseli izvesna područja i da sa njih ukloni druge narode. To smo pre 70 godina zvali Lebensraum.

Ipak, izgleda da to više nije slučaj. Nedavne presude su me suočile sa dubokim profesionalnim i moralnim dilemama koje ranije nisam imao. Najgora je sumnja da su neke od mojih kolega podlegle kratkovidim političkim pritiscima koji u potpunosti menjaju srž mog rada u službi razboritosti i prava.

Srdačno,
Frederik